

Guillem Martínez, «La ramblitat», pròleg a l'edició de *La Rambla de les Floristes*, Arola Editors / TNC, 2019.

Sagarra és un autor d'una generació que podríem anomenar malmesa, si no fos perquè el que s'hi va malmetre va ser tan violent i profund que en va malmetre no una, sinó diverses, totes les generacions. Fins i tot una societat sencera. Sense intervenció política —que en aquells moments tenia forma de bombes—, què hauria estat d'aquesta generació on hi ha Sagarra i Pla? I de les posteriors? Què haurien fet? On haurien arribat? Quin grau de normalitat haurien construït? I de tot el contrari a la normalitat: genialitat, obra universal? No ho sabem i no ho sabrem mai. De Sagarra en queda, però, una prosa colossal, que diria Pla. Una novel·la única, *Vida privada*, tal vegada iniciadora d'un cicle, o una possibilitat, fonamental en la novel·lística barcelonina en català i en castellà, que és la Novel·la de Barcelona, una sèrie de novel·les sense fi, reconeixibles, que expliquen una ciutat dividida per una rasa social, i que s'acaronen i es fot d'hòsties amb una vehemència absoluta i cruel. És un gènere únic, a la literatura catalana, on la societat dirimeix problemàtiques socials, com ara la desigualtat i la confrontació d'opcions individuals arriscades. *Vida privada* és, a més, un fet artístic difícil: el producte, el treball, l'aposta d'una persona lliure, una cosa problemàtica en els països grans. Imaginem, doncs, en els països petits. Ens queda també *L'aperitiu*, una col·lecció magnífica —els adjectius de Pla són pocs i contagiosos, com veieu— d'articles de premsa. Un article de premsa és com una cançó. És un significat clos en si mateix i carregat de sentit propi. No hi ha gaire gent que sàpiga fer això. En aquest sentit, no entenc per què Sagarra no és un periodista a reivindicar. Un periodista amb cites i deixebles. O bé, sí que ho entenc. Des dels vuitanta a Catalunya no s'ha primat des del poder —a l'Estat espanyol, els canons literaris són apostes dels seus governs— un periodisme independent i més enllà del que el Govern opini que han de ser els tons i els temes del periodisme. Amb resultats terribles, com recordareu, el 2017. Amb resultats terribles, fins i tot, aquest matí a primera hora.

I, és clar, ens queda el Sagarra dramaturg. És un autor popular, fins i tot en la seva aposta pels gèneres populars —com ara la revista, gènere en el qual va participar moltes vegades—, que vertebrava gairebé tota la seva obra en el vers, en el que és una aposta de mercat. Les seves obres versificades funcionaven, tenien públic, creaven espera. Això, el vers, d'alguna manera és el seu límit, però també la seva *grandeur*. És un vers, almenys i en tot cas, nítid, que aposta per una llengua neta, precisa i allunyada de la sobreactuació i la

cursileria. No puc opinar gaire sobre el Sagarra autor dramàtic, perquè m'és simpàtic. És més, me l'estimo. La meva mare el representava a la fàbrica, quan era petita i, com a integrant d'una de les generacions malmeses, va haver de començar a treballar als catorze anys. A la fàbrica de la mare, s'apuntaven a fer teatre per poder aprendre a llegir i escriure català. Era la fi dels quaranta i el començament dels cinquanta. Sempre representaven Sagarra —un cop, *La Rambla de les Floristes*—, i un petit entremès d'en Pitarra —un altre autor fenomenal. Abans de la guerra, haurien fet obres, suposo, de l'Ignasi Iglésias. I no precisament per aprendre a llegir i escriure català, sinó la vida. Ara, feien el que podien. I el que podien era Sagarra, el límit del possible, que els ofería musicalitat, rimes sinceres i efectives. I la gran possibilitat que ofereix fer teatre a les persones que en fan: parlar de si mateixes a partir de personatges de ficció, disposar de més vides i no calculades, ser una mica més lliures. I la felicitat lleugera, un fet molt sòlid quan ho has perdut tot i encara en pagues el deute en una fàbrica. Una fàbrica, i més encara, una fàbrica franquista, no era una bicoca. Les noies havien d'anar al lavabo de tres en tres, no fos que pel camí es trobessin un home. Sagarra, representar Sagarra, era el contrari a la vida. Era l'art.

Les Rambles. Les Rambles són —eren, snif?— un paisatge únic. «El main street del Mediterráneo», en deia García Lorca. No va ser senzill depurar-les al laboratori mental barceloní. Fins molt tard, eren un espai agrest, fora de muralla. Pedres per on, quan plovia, passava l'aigua. Una rambla, vaja, paraula que ve de *rmel*, la paraula àrab que venia a descriure això. Es van fer diversos intents d'urbanització. No apareixen citades al *Quixot* perquè, quan al segle XVI va venir Cervantes, no n'existien encara. La cosa va prendre cara i ulls al segle XVIII. I va ser una troballa. Dos carrils per vehicles i una zona, central i per als vianants, al mig. La fórmula es va exportar a tota Catalunya. Però l'originalitat urbanística va esdevenir originalitat humana al segle XIX. Això és, amb la industrialització, especialment cruel a Barcelona quan, després de la primera revolta obrera, el 1835, de les posteriors bullangues, dels estius calents i la primera vaga general dels anys cinquanta, de la Revolució del 68, i de la posterior Restauració, va quedar clar que el seu gran benefici estava sustentat en l'explotació de les persones que treballaven, per sous de misèria, a la fàbrica. Això trencava les persones. I moltes persones trencades acabaven, amb l'ànima destrossada, exercint el càrrec de tonto de les Rambles. N'hi ha molts documentats, com la Reina de les Aigües. Aquestes persones, ubicades a l'única via oberta en una ciutat emmurallada i fosca i pestilent, van crear una cosa inesperada. Tolerància, caritat, comprensió, i set dels altres, estiguin en l'estat que estiguin. De fet, això és l'única cosa de

les Rambles que no es va poder exportar a les altres ciutats que van voler construir-ne unes. És possible que això que es veia a Barcelona, i la brutalitat perceptible a la resta de Barcelona, siguin la gènesi de la barcelonitat, sigui el que sigui això.

Les Rambles apareixen molt aviat al teatre català. Bé, no tan aviat. Quan és possible certa llibertat, amb la revolució del 1835, moment que l'Estat perd el monopoli del teatre, comença a haver-hi molts teatres —alguns, fins i tot, en domicilis— i, de cop, entra la realitat al teatre. Entra amb fragments en català, amb un vocabulari real, quotidià, i entra a través de paisatges reconeixibles, com ara la fàbrica, les manifestacions, o les Rambles. En Sagarra, per fer una obra de teatre de les Rambles, fuig cap a aquest segle XIX, un segle XIX que trontollarà amb la Revolució del 68, la revolució democràtica més tardana a Europa i el punt de naixement —i de posterior congelament durant anys, un cop iniciada la Restauració—, de tradicions que avui considerem normals, com la democràcia, el federalisme i l'anarquisme. Sagarra elegeix aquesta petita fi de l'Ancien Régime, per establir un món costumista antic, formulat aparentment al segle XIX, des d'on parla de coses que l'espectador podia veure al segle XX. Tipus humans, homes, dones, ubicats en l'únic lloc de la ciutat on tothom era observat i tolerat. I per on jo caminava de la maneta de la meva mamà.